

SOMOGY MEGYE 10–11. SZÁZADI TEMETŐINEK ÉS SÍRLELETEINEK KUTATÁSA A KEZDETEKTŐL NAPJAINKIG

HEGYI BORBÁLA¹ – VARGA MÁTÉ²

Somogy megyéből már a 19. század végétől kezdődően ismerünk a 10. és 11. századra datálható sírleleteket, temetőket, valamint egyéb lelőhelyeket, s ezek közül nem is egy a Kárpát-medence korabeli kutatására nézve is igen jelentős. Ennek ellenére mind a mai napig nemigen született olyan munka, amely a megye ilyen korú lelőhelyeit a teljesség igényével, aprólékosan összegyűjtötte volna, s a mai tudásunkból maximálisan nyerhető adatokból előremutató, érdemi következtetéseket vont volna le. Ezt a hiányt készül pótolni a Költő László és Varga Máté által előkészítendő corpus, s ennek a kötetnek mintegy bevezetőjéül kutatástörténeti összefoglalást állítottak össze jelen cikk szerzői.

FÖLDRAJZI ÁTTEKINTÉS

A honfoglaló magyarok Pannóniában való megjelenése előtt (is) fontos közlekedési útvonalak és kereskedelmi központok voltak a mai megye területén, így jelentős szerepet töltött be a Kárpát-medencén belül, elsősorban a késő rézkor, kora bronzkor időszakától kezdve, majd később a római korban is. A megye területe természetföldrajzi szempontból változatos képet mutat: északról a Balaton (pontosabban természetföldrajzi értelemben a Balatoni-medence) határolja, keletről a Mezőföld, Külső-Somogy és a Zselic, ez utóbbiakon azonban a szomszédos keleti megyékkel osztozik. Délen a Dráva jelenti a természetes határvonalat évezredek óta, míg nyugaton a Zalai-dombság, Belső-Somogy, végül a Kis-Balaton medencéje zárja körül e közigazgatási egységet. Futóhomokos hordalékkúp síkságok, ártéri síkságok és önálló dombságok váltakoznak területén. Ezek nagy része talajtani adottságai miatt nem tartozik a földművelésre legalkalmasabb területek közé (főleg agyagbemosódásos barna erdőtalajok és a lápos réti és síkláp talajok), és ennek megfelelően Somogyban elsősorban erdős, illetve náddal borított természetes növénytakaróval találkozunk. Ez a tagoltság Somogy megye régészeti (és ezen belül a 10–11. századi) leleteinek is egészben való értelmezését igen komplex és differenciált feladattá teszi.

A SZERVEZETT KUTATÁSOK KEZDETE SOMOGY MEGYÉBEN

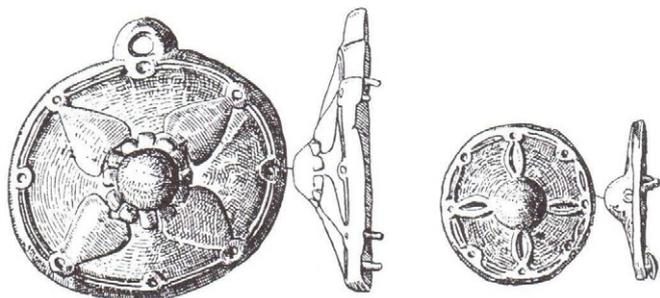
Somogy megyében a régészeti kutatás – az ország többi részéhez hasonlóan – a 19. században indult meg. Lelkes tanárok, egyháziak, értelmiségiek voltak itt is a leletek első gyűjtői. Maga Rómer Flóris is végzett itt gyűjtőutakat,³ részben ez hívta életre egy intézményes formában is létező, muzeális jellegű egyesület létrehozásának igényét. Ez 1879-ben realizálódott először a *Somogy megyei Régészeti és Történeti Társulat* megalakulásával, mely célul tűzte ki a megye kulturális – köztük régészeti – értékeinek számbavételét és közzétételét. Ez a vállalkozás nem volt hosszú életű, egy évkönyv megjelentetése után a társulat be is végezte érdemi munkásságának nagy részét. Jelentősége viszont elvitathatatlan abban, hogy ez volt az első olyan kiadvány, amely a megye addig összegyűlt régészeti emlékeiről értesített. 1879 azonban azért is fontos évszám, mert a tárgyalt korszakot képviselő első általunk ismert leletek ekkor kerültek elő *Szőlősgyőrön* pince ásásakor egy sírból: 2 darab S-végű karika, egy bronzgyűrű, veret, gyöngy és római kori átfúrt érme (Valentinianus).⁴ 1904-ben a *balatonkiliti-törekpusztai* Szent László-érmékből (79 darab) és néhány honfoglalás kori tárgyból álló kincslelet látott napvilágot. Utóbbiakkal maga Hampel József is foglalkozott,

¹ Régész, borbala.hegyi85@gmail.com

² Régész, vargamate12@gmail.com

³ Rómer gyűjtőútja során készített feljegyzéseinek facsimile kiadása: Valter Ilona – Velladics Márta (s.a.r.): *Rómer Flóris jegyzőkönyvei. Somogy, Veszprém és Zala megye, 1861* (Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 1999).

⁴ Fehér Géza – Éry Kinga – Kralovánszky Alán: *Régészeti Tanulmányok. Leletkataszter* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962), 76.

1. kép: Lószerszámdíszek a zselickislaki sírból
(Hampel 1907, 37. nyomán)

valamint közzé is tette azokat, az érméket pedig Börzsönyi Arnold publikálta.⁵

Maga a régészeti gyűjtemény 1909-ben jött létre Kaposváron. Nem sokkal később, 1911-ben szórványként került elő egy honfoglalás kori szablya *Sérsekszőllősről*,⁶ majd 1912-ben láttak napvilágot a *zselickislaki* női lovassír maradványai (1. kép). Fontos szereplője a múzeum történetének az 1920-as évektől Gönczi Ferenc néprajzkutató, aki 1922-től 1948-ig volt az akkor már *Somogy megyei Múzeum Egyesület* néven működő szervezet igazgatója. Gönczi elsőként vetette fel a leltározás szükségességét,

és az ő nevéhez fűződik az első ásatások elindítása is a megyében. Ekkoriban, 1922-ben újabb éremlelet látott napvilágot, a *Göllében* előkerült leletben 104 darab Szent László-kori denár mellett egy bizánci arany *solidus* is volt. Szintén Szent László érmei (185 darab) láttak napvilágot *Somogyváron*.⁷ *Zselicsszentpálról* két darab S-végű aranykarika ismert, amelyek azonban a II. világháború során elvesztek.⁸

1944-ben Nemeskéri János végzett próbaásatást *Karád-Akasztfő-dombon*, ahol egy Árpád-kori soros temető részlete került elő,⁹ míg az 50-es években honfoglalás kori nyílhegy került elő *Böhönye-Lőtér* lelőhelyről. 1950-ben Takáts Gyula költő – akkori múzeumigazgató – figyelte meg egy honfoglalás kori temető maradványait *Tab-Ugaj-pusztán*.¹⁰ Az 1950-es években kezdett el dolgozni az első régész a múzeumnál Pusztai Rezső személyében, aki maga is tett közzé jelentéseket az *Archaeologiai Értesítő* hasábjain 11. századi lelőhelyekről, pl. *Ráksi-Felső-hegy-dűlőről*.

AZ ELSŐ NAGY TEMETŐ: FIAD-KÉRPUSZTA

1949 és 1951 között tárták fel *Fiad-Kérpusztát*¹¹ 388 síros temetőjét, amely akkoriban egyedülállónak számított teljes feltártságával és feldolgozottságával. A temető használati idejét Szent István és Szent László érméi keltezték a 11. századra. A sírok általában véve igen szegényes mellékletűek voltak. A nők sírjaiban a leggyakoribb lelettipusok a karikák, gyöngyök, karperecek és gyűrűk, míg a férfiakéban pénzérmék, nyílhegyek, vascsatok voltak. Az ásatás idején még ezt is, mint a többi hasonló leletanyagú temetőt, szláv etnikumúnak tartották. Egyfelől uralkodott még a tudományos gondolkodásban a Hampel-féle A-B felosztás, másfelől az aktuális politikai berendezkedés is támogatta ezt a feltevést.¹² Szőke Béla azonban néhány évvel később, mikor az addig előkerült honfoglalás és Árpád-kori lelőhelyek és leletek kataszterét állította össze, felismerte a magyar köznép anyagát ebben az ún. „Bjelo Brdo-i” kultúrának tulajdonított hagyatékban. Ebben a felismerésben tehát a Somogy megyei lelőhely elemzése is nagyban segítette őt.

Ugyanez a temető nemcsak a fenti probléma megoldásában játszott szerepet, hanem egy másfajta kérdésselvetés alapját is képezte. A honfoglalás kor kutatásának kezdetétől megfigyelhető volt, hogy a Dunán-

⁵ Hampel József: Újabb tanulmányok a honfoglalási kor emlékeiről (Budapest, 1907), 118–119, 151. Börzsönyi Arnold: Balatonkiliti Szt. László-érméi. *Numizmatikai Közöny* II (1903), 90–91.

⁶ Fehér Géza – Éry Kinga – Kralovánszky Alán: *Régészeti Tanulmányok. Leletkataszter* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962), 66.

⁷ Kovács László: Megjegyzések Saltzer Ernő kincskataszterének korai, 1000–1141 közötti keltezésű leletekre vonatkozó címszavaihoz. *Numizmatikai Közöny* CIV–CV (2005–2006), 42, 48.

⁸ Bakay Kornél: Kaposvár földjének őstörténete a legrégebbi időkől a honfoglalásig. In: Kanyar József (szerk.): *Kaposvár. Várostarténeti tanulmányok* (Kaposvár, 1975), 56, 62.

⁹ Fehér Géza – Éry Kinga – Kralovánszky Alán: *Régészeti Tanulmányok. Leletkataszter* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1962), 45.

¹⁰ Magyar Kálmán: Tab régészeti emlékei. In: Bertalan Béla (szerk.): *Tabi kilátó 2004–2005. Helytörténeti olvasókönyv* (Tab, 2005), 66.

¹¹ Nemeskéri János – Lipták Pál – Szőke Béla: Le cimetière du XIe siècle de Kérpusztá. *Acta Archaeologica Hungaricae* III (1953), 205–370. Nemeskéri János – Acsádi György: Történelmi-demográfiai vizsgálatok a kérpusztai XI. századi temető anyagából. *Archaeologiai Értesítő* 79 (1952), 134–147.

¹² Langó Péter: *Amit elrejt a föld... A 10. századi magyarság anyagi kultúrájának régészeti kutatása a Kárpát-medencében* (Budapest: L'Harmattan, 2007), 125, 127.

2. kép: Állatfejes karperec és fonott gyűrű Somogyjádról (fotó: Varga Máté)

ismerünk a 10–11. századból. Az utóbbi 20-30 évben a nagyberuházásokat megelőző és más jellegű leletmentő feltárásokból olyan temetők illetve magányos sírok kerültek napvilágra, melyek a fentebb vázolt képet alapjaiban módosították.

INTENZÍVEBB KUTATÁSOK MEGYESZERTE

1964-ben készült el Kocztur Évának a megye régészeti kataszterét magában foglaló szakdolgozata, amelyben még viszonylag kevés, ebbe a korszakba sorolható lelőhelyet említ meg, ugyanakkor van olyan temető, amelyet ő ír le elsőként (*Felsőmocsolád-Sándor-pusztá*).¹⁴ Az 1960–80-as években Dienes István (*Tengőd-Hékútpusztá* 1960), Erdélyi István (*Somogyaszaló-Kossuth L. u.* 1966), Draveczy Balázs (*Kaposvár-Petőfi S. u.* 1964), Bárdos Edith (*Kötcse-Szóládi út* 1979, *Somogyjád-Gépállomás* 1989 (2. kép), *Zamárdi-Réti földek* 1989, *Balatonboglár-Berekre-dűlő* 1989), Honti Szilvia (*Kötcse-Szóládi út* 1979, *Balatonboglár-Kilátó utca/Várdomb* 1981, *Törökkoppány-Temető u.* 1982) és Magyar Kálmán (*Balatonlelle-Irmapusztá* 1970, *Törökkoppány-Temető u.* 1972) végeztek olyan leletmentő feltárásokat, melyek nélkül ma sokkal szerényebb tudással rendelkezni a témáról.¹⁵ A fenti lelőhelyek közül kiemelendő a tengődi ásatás, ahol a megyében először sikerült dokumentálni lovastemetkezéseket (3. kép). 1966-ban került elő két sír *Kaposvár-Stromfeld Aurél utcában*, amelyekben S-végű karikák, állatfejes karperec, bronz gyűrűk voltak.

1973-tól régész került a múzeum igazgatói székébe: Bakay Kornél, akinek munkássága megkerülhetetlen a somogyvári Szent Egyed monostor, vala-

túlról hiányoztak azok a tárgytipusok, temetkezési szokások, melyek a gazdag társadalmi rétegek jelenlétét igazolták volna a térségben. Ez alatt értendők a fegyveres és a lovas temetkezések, valamint a gazdag társadalmi helyzetre utaló tarsolylemezek, hajfonatkorongok. Ugyanezek az ország többi részén (elsősorban a Felső-Tisza-vidéken vagy a Duna-Tisza közén) sokkal nagyobb arányban fordultak elő. Ugyanakkor a „köznépnek” nevezett temetők is fordított arányban jelentek meg a két tájegységen: az Alföldön elvétve, a Dunántúlon pedig sorra kerültek elő a kiugróan nagy sírszámú, szegényes leletekkel ellátott temetők (Majs, Fiad-Képuszta, Halimba). A magyar középkor kutatói az 1970-es évek elején találkoztak Nagyvázszyban¹³ egy néhány napos konferencia erejéig, ahol Kiss Attila mutatott rá a majsai temetőben tett megfigyelési nyomán a dunántúli anyag e fogyatékoságára. Mindez nem jelenti azt, hogy Somogy megye területén kizárólag nagy sírszámú, szegényes leletanyaggal jellemezhető temetőket

3. kép: Tengőd-Hékútpusztá 4. számú sírja a feltárt lovastemetkezéssel (forrás: RRM Régészeti Adattár I/41/9.)

¹³ Éri István (szerk.): A magyar középkor kutatóinak nagyvázszyi találkozóján elhangzott előadások, hozzászólások. 1971. május 6–8. (Veszprém, 1973). Mesterházy Károly: *Nemzeti szervezettek és osztályviszonyok kialakulása a honfoglaló magyarságnál* (Budapest: Akadémiai Kiadó, 1980), 37.

¹⁴ Kocztur Éva: *Somogy megye régészeti leletkatasztere*. Régészeti Füzetek Ser. II. 13. (Budapest: Magyar Nemzeti Múzeum, 1964), 38.

¹⁵ Azonban ezen lelőhelyek és leletek nagyobbik részéről nem készült részletes publikáció, így azokról csak rövid jelentések és adattári információk formájában van tudomásunk. Mielőbbi tudományos feldolgozásuk és közlésük emiatt is fontos.

4. kép: Ruhadíszek Törökkoppányból (Bakay Kornél: *A Somogy megyei múzeumi szervezet tevékenysége 1974. január 1-től 1975. december 31-ig. Somogyi Múzeumok Közleményei 2 (1975), 307. 77. kép nyomán*)

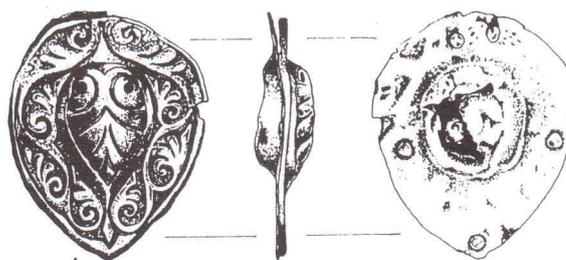

5. kép: Vörs-Papkert „B” 167. sírjának bronz övbújtatója (Költő László – M. Aradi Csilla: *Fejezetek a magyar középkori élet tárházából. Kiállításvezető. Kaposvár, 2001, 3. nyomán*)

mint több tucat leletmentés és feltárás okán (*Balatonlelle-Irmapusztá* 1972, *Törökkoppány-Temető u.* 1973 (4. kép), *Ráksi-Felső-hegy-dűlő* 1975). Sokszor magánemberek gyűjtése gazdagította a tudásunkat, így pl. Ősz József *Kötcse-Pócza-pusztáról* szolgáltatott be az 1970-es években honfoglalás kori veretet.

Vörs-Papkert “B” jelölésű temetője meghatározó állomás volt a megye régészetének történetében. Az 1984 és 1994 között kutatott lelőhely a 9. századtól a 11. század közepéig temetőnek volt használatos; a késő avar kor temetkezései mellett honfoglalás kori, valamint kora Árpád-kori sírokat is feltártak. A gazdagabb magyar sírok gyakran az előkelő késő avar temetkezések környezetéből kerültek elő, ennek alapján az ásató régészek, Költő László és Szentpéteri József az avar-magyar asszimiláció kérdésében sokáig perdöntőnek tartották e lelőhely bizonyítékait, mára azonban e kérdésben finomabban fogalmazznak a szakemberek.¹⁶ A 167. sírban egy kétélű karddal eltemetett férfit (5. kép), az 561. sírban pedig egy tegezzel, jelképes lovas temetkezéssel, valamint egy rendhagyó övcsattal rendelkező, szintén férfi sírt találtak. A női sírok leletanyaga között is akadnak gazdagabbak: aranyozott ezüst ingnyakdíszek, öntött gömbsorcsüngős fülbevalópár, pitykék, rozetták, ezüst pántkarperecek kerültek feltárássra.¹⁷

1988-ban két lovas temetkezést tárt fel Költő László. Az egyik *Balatonszemesen* (6. kép), a Landler Jenő utcában,¹⁸ a másik pedig *Fonyódon* (7. kép), a

6. kép: Szügyelőveret a balatonszemesi lovassírból (Költő 1990, 93. 1. kép nyomán)

7. kép: A fonyódi öv rekonstrukciója (fotó: Balla Krisztián)

¹⁶ Költő László – Szentpéteri József: Adatok az avar asszimiláció kérdésköréhez: Egy kora középkori népesség régészeti feltárása Vörsön. *Forrás* (1990. október), 77. Szentpéteri József: Kritikai megjegyzések az avar-magyar asszimiláció kérdésköréhez. In: Sudár Balázs et al. (szerk.): *Magyar őstörténet: tudomány és hagyományörzés* (Budapest: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont, 2014), 43–53.

¹⁷ Költő László – Szentpéteri József: Vörs-Papkert B. In: Költő László – Vándor László (szerk.): *Évezredek üzenete a lápvilágából* (Régészeti kutatások a Kis-Balaton területén 1979–1992) (Kaposvár-Zalaegerszeg, 1996), 118.

¹⁸ Költő László: A Balatonszemes, Landler Jenő utcai honfoglaláskori lovas sír. In: Reöthy Ferenc (szerk.): *Szemes. Tanulmányok Balatonszemes múltjáról és jelenéről* (Balatonszemes, 1990), 85–101.

Magyar Bálint Általános Iskola udvarán került elő.¹⁹ Mindkét elhunyt aranyozott ezüst övveretet viselt életében, s míg a fonyódi göngyölt lóborros, addig a balatonszemesi jelképes lovas temetkezés volt.

Az 1990-es években tovább folytatódtak a leletmentések Németh Péter (*Balatonlelle-Arany J. u.* 1991) és Magyar Kálmán (*Fonyód-Sándor u.* 2000–2001, *Fonyód-Homokbánya* 1996, 1998) jóvoltából. Ezek közül kiemelendő a balatonlellei sír, ahol az elhunyt mellé részleges lótemetkezést helyeztek, melléklete nyílhegyek, vascsat, zabla és tausírozott kengyelpár volt.²⁰ 1988–1995 között folyt *Főnyed-Gólyásfa* lelőhely kutatása, ahol 427 sírt tártak fel. A temető közepén egy 6x10 méteres üres részen lehetett egykor a fatemplom, és annál korábbiak lehetnek (10. század?) azok a sírok, amelyek az északi oldalon kerültek elő.²¹

AZ ÚJ ÉVEZRED KÜSZÖBÉN: ÚJ EREDMÉNYEK ÉS ÚJ CÉLOK

A 2000-es évek nagyberuházásait megelőző feltárásokon több 10–11. századi, nagyobb méretű egykori falusi temető látott napvilágot: *Kaposvár-61-es elkerülő út 2. lh.*, valamint *Kaposvár-Kertészeti*. Előbbi temető tel-

jesen feltártnak tekinthető, ahol 204 sír,²² míg a Kaposvár-kertészeti temetőben eddig 315 sír került feltárássra.²³ Szintén ide sorolható Költő László feltárása 2006-ban *Zamárdi-Endrédi úti betonkeverő üzem* lelőhelyen, vagy Skriba Péter feltárása *Somogyaszaló (Mernye)-Nagy-árok* lelőhelyen 2008-ban.²⁴ Kissé rendhagyó, mivel nem a nagyberuházás, hanem a leletmentés kategóriájába sorolható szintén Költő László feltárása 1999 és 2002 között *Vörs-Majori-dűlőben*. A 10. század közepétől a 11. század első harmadáig-közepéig keltezhető temető különlegessége a teljes feltártság, valamint többek között fegyveres sírjai, és a 208. sír áttört bronz hajfonatkorongjai (8. kép), melyhez hasonló típusú tárgyat a Dunántúlról csak egy lelőhelyről ismerünk (Győr-Malomszéki-dűlő).²⁵

8. kép: Hajfonatkorong pár Vörs-Majori-dűlőből, 208. sír (Hegyi 2015. nyomán, fotó: Hegyi Borbála)

9. kép: Csontnyelű vaskés Vörs-Majori-dűlőből, 417. sír (Hegyi 2015. nyomán, fotó: Hegyi Borbála)

¹⁹ Költő László: Az első honfoglalók a Balaton déli partján. In: Wolf Mária – Révész László (szerk.): *A magyar honfoglalás korának régészeti emlékei* (Miskolc, 1996), 187–197.

²⁰ Varga Máté: *Honfoglalás kori lovas sírja Balatonlellén*. Kézirat, 2015.

²¹ M. Aradi Csilla: A főnyed-gólyásfai Árpád-kori temető és település eddigi ásátásának összegzése. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 13 (1998), 113–154.

²² Bárdos Edith – Varga Máté: Jelentés a Kaposvárt elkerülő 61-es számú főút 2. lelőhelyén végzett feltárásról. *A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei* 3 (2014), 175–184. Az embertani anyag feldolgozása: Németh et al.: Kaposvár 61-es út 2. lelőhely Árpád-kori embertani anyagának paleodemográfiai és paleopatológiai vizsgálata. *Anthropológiai Közlemények* 56 (2015). Megjelenés előtt.

²³ Költő László – Bajzik Annamária: Kora Árpád-kori temetőrészlet egy kaposvári lakóparkban. Előzetes jelentés az Ezüsthárs lakópark közműberuházások által érintett területének régészeti feltárájáról. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 18 (2008), 171–224. Költő László: Kaposvár-Kertészeti, Ezüsthárs lakópark. In: Honti et al.: Régészeti feltárások Somogy megyében 2007–2011 között. *A Kaposvári Rippl-Rónai Múzeum Közleményei* 1 (2013), 107–136.

²⁴ Skriba Péter: Egy Árpád-kori köznépi temető sírjai. In: Skriba Péter et al.: Késő rézkori település, középső bronzkori hamvasztásos sír és Árpád-kori temetőrészlet Mernye határában. In: Kvassay Judit (szerk.): *Évkönyv és jelentés a Kulturális Örökségvédelmi Szakszolgálat 2008. évi feltárássairól* (Budapest, 2010), 249–342.

²⁵ Hegyi Borbála: *Vörs-Majori-dűlő 10–11. századi temetője*. Szakdolgozat (Szeged, SZTE BTK, 2015). Költő László – Hegyi Borbála: Vörs-Majori-dűlő. Régészeti adatok Somogy megye 10–11. századi fegyveres sírjaihoz. In: Balogh Csilla – Petkes Zsolt – Sudár Balázs – Zsidai Zsuzsanna (szerk.): „...in nostra lingua Hringe nominant”. *Tanulmányok Szentpéteri József 60. születésnapja tiszteletére* (Budapest-Kecskemét: MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont-Kecskeméti Katona József Múzeum, 2015), 167–200.

10. kép: Ónozott bronz lunula Vörs-Majori-dűlőből, 396. sír (Hegyi 2015. nyomán, fotó: Hegyi Borbála)

Legutóbb Balatonújlakon került elő gazdag temető 17 sírral Siklósi Zsuzsannának az M7-es autópálya építését megelőző ásatásából. Részleges és jelképes lovas temetkezések, hajfonatkorongpárok (11. kép), aranyozott ezüst veretek, rozetták, ezüstpénzek (12. kép), ezüstveretekkel díszített nyereg (!) (13. kép) van a leletanyag darabjai között.²⁶

Terepbejárásokból is kerültek elő az utóbbi időben leletek, így Kapoly-Hegyháti-dűlőből is ismerünk honfoglalás kori csüngőt, amelyet 2003-ban találtak, valamint legújabban, 2013-ban Hetes közelében került elő szintén honfoglalás kori veret.

A fentiekből is látszik, hogy Somogy megye földjéből jelentős számú, a magyar honfoglalás és államalapítás időszakára keltezhető lelettel rendelkezünk. Jelen írás csak a temetők, sírleletek és néhány kincslelet adataival foglalkozott tömören, azonban ezeken kívül településnyomok, korai templomok, valamint iparrégészeti emlékek (vasolvasztó kohók) sorolhatók ebbe a korszakba. Jelenleg negyven lelőhelyről vannak információink, azonban további több mint egy

tucatnyi lelőhelyről, szórvány leletről és egyéb információról kell még a kutatásunk során eldönteni azok hitelességét. Amíg ez meg nem történik, és a teljes anyagot közre nem adjuk a *corpus* kötetben, addig

11. kép: Hajfonatkorong Balatonújlak-Erdő-dűlő 15. sírjából (Langó–Siklósi 2013, 143. 8. kép nyomán)

12. kép: Ezüstpénzek Balatonújlak-Erdő-dűlő temetőjéből (Langó–Siklósi 2013, 148. 13. kép nyomán)

²⁶ Langó Péter – Siklósi Zsuzsanna: 10. századi temető Balatonújlak-Erdő-dűlőn. In: Révész László – Wolf Mária (szerk.): *A honfoglalás kor kutatásának legújabb eredményei. Tanulmányok Kovács László 70. születésnapjára* (Szeged, 2013), 139–156.

AJÁNLOTT IRODALOM

BAKAY KORNÉL

Kaposvár földjének őstörténete a legrégebbi időktől a honfoglalásig. In: Kanyar József (szerk.) *Kaposvár. Várostartó történeti tanulmányok*. Kaposvár, 1975, 11–62.

MAGYAR KÁLMÁN

A honfoglalás és az Árpád-kor emlékei. Kaposvár, 1993.

MESTERHÁZY KÁROLY

Dunántúl a X. században. *Századok* 136/1 (2002) 327–340.

NÉMETH PÉTER GERGELY – HONTI SZILVIA – KÖLTŐ LÁSZLÓ – MAGYAR KÁLMÁN – M. ARADI CSILLA – MOLNÁR ISTVÁN

Mit rejt Somogyország földje? Jubileumi kötet a Rippl-Rónai Múzeum fennállásának 100. évfordulójára. *Somogyi Múzeumok Közleményei* 19 (2010) 15–60.

RÉVÉSZ LÁSZLÓ

Honfoglalás kori temető Tengőd-Hékútpusztán. *Herman Ottó Múzeum Évkönyve* 37 (1999) 267–299.

ZSOLDOS ATTILA

Somogy vármegye kialakulásáról. In: Veszprémy László (szerk.) *Szent István és az államalapítás*. Budapest, 2002, 431–439.